

het tatoueren van het hoornvlies. Ik was in de gelegenheid hem dit bij herhaling, blijkbaar met aanvankelijk gunstig gevolg, te zien verrichten. WECKER bezigt daartoe eene fijne gedeeltelijk holle naald, die met een weinig verdunde Oost-Indische inkt door middel van een penseel wordt bevochtigd. Hiermeê maakt hij eene serie van kleine, oppervlakkige puncties in het verduisterde hoornvlies. De inkt dringt in het weefsel en er blijft eene zwarte vlek over. Dezelfde operatie wordt in verschillende zittingen herhaald, totdat ten slotte de geheele hoornvliesvlek als met eene menigte zeer nabij elkander staande zwarte puntjes als bezaaid is, waardoor dan spoedig eene meer gelijke donkere tint in de plaats trad en zodoende de witte kleur der vlek blijvend masqueert. Deze kleine operatie heeft tot heden nimmer nadeelige gevolgen gehad. Zij is bovendien onpijnlijk en hindert hen, die zich er aan willen onderwerpen niet in de uitoefening hunner dagelijksche verrichtingen.

Doch om een blijvend resultaat te verkrijgen moet zij dan ook in onderscheidene séances worden uitgeoefend; (relevé statistique des opérations pratiquées dans l'année 1869 à la clinique du docteur WECKER, par M. AMÉDÉE POMIER, Interne des hôpitaux, Chef de clinique, Paris 1870.)

Dr. M. W. C. GORI.

DE GLYCERINE-INHALATIE BIJ DE BEHANDELING DER CROUP

is door Dr. STEHBERGER te Mannheim in sommige gevallen met een uitstekend gevolg aangewend. De inhalatiën grepen met het kleine toestel van SIEGLE plaats, terwijl doorgaans de chemisch zuivere, waterheldere glycerine gebruikt en de inademingen alle $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ uren gedurende 15 minuten werden voortgezet. Vooral in het eerste tijdperk der ziekte en bij eene goede toepassing der methode, zoodat het hoofd goed vastgehouden wordt en de met den stoom voortgedreven glycerine in ruime maat in de mond- en keelholte kan indringen, werd spoedig eene vermindering der gevaarlijkste verschijnselen waargenomen.

Dr. J. HANLO.



INGEZONDEN STUK.

De Gérant ontving eerst voor weinige dagen twee brieven, door Dr. H. SANDERS uit de Nederlandsche ambulance bij la Bésace den 3den en 11den September verzonden. De Redactie aarzelt niet om aan zijn tweede schrijven (het eerste bevatte meer uitsluitend eene inleiding en een verslag van den stand van zaken op het oogenblik van schrijvers aankomst), wegens de levendigheid der voorstelling en beschrijving, nog heden eene plaats in te ruimen.

La Bésace, 11 September 1870.

Amice!

Misschien heeft het U wel verwonderd sedert mijn laatsten brief, die ik U door de Pruissische Feldpost heb doen toekomen, niets van mij vernomen te hebben. Ik heb echter reeds meermalen geheele en halve brieven voor U gereed gehad, die ik echter op het juiste oogenblik niet kon expediëren. Dan eens was ik hier, dan elders bezig, toen er gelegenheid geboden werd. Ik zal trachten U dezen over België te doen toekomen.

Mijn vorige brief sloot met van het oogenblik te verhalen toen wij op het slagveld van Beaumont, of liever bij dat gedeelte van het slagveld aankwamen, waar het zoo-

genaamde gevecht van Warny-Foret geleverd werd, eene hoeve dicht bij la Bésace. Er is sedert den 30sten Augustus echter reeds zoo veel voorgevallen wat meer de aandacht geabsorbeerd heeft, dan hetgeen ik op dien dag kon waarnemen, dat ik U niet met vele bijzonderheden zal lastig vallen. Enkele misschien zullen U niet oninteressant voorkomen.

Ik heb U reeds gemeld dat wij den 29sten Augustus te Chémery door een exprès uitgenoodigd werden den volgenden morgen ons zoo vroeg mogelijk naar Beaumont of naar Pouilly sur Meuse (ongeveer 2 uur gaans ten Zuid-Oosten van Beaumont) te willen begeven, wijl in den loop van den dag aldaar een groote slag verwacht werd. De Franschen wisten aldus dat zij den vijand tegenover zich hadden. En desniettemin vonden we, zoo als ik U reeds gemeld heb, de Fransche troepen met enorme fourage-treinen vrij zorgeloos op de wegen rondom en in Raucourt gelegerd en de wegen zelfs zoo verstopt door wagens en paarden, dat men er zich naauwelijks doorwringen kon. MAC-MAHON was met het 1ste en 5de corps van Stonnes, DOUAY met het 7de en 12de corps van le Chènes naar Raucourt opgerukt en een gedeelte der beide legerafdeelingen stiet zoodoende op elkander en — we ondervonden er zelve de vertraging door — verhinderde elkander een poos het vrije oprukken. Daarbij kwam, dat (ik weet dit van in het gevecht gewonde Fransche Officieren) de troepen en de fourage-treinen van DOUAY zoo verre van elkander gerukt waren, dat de soldaten onmogelijk geproviandeerd konden worden. Wij hadden in de voorbijrukkende troepen dan ook talrijke bijna uitgehongerde manschappen ontmoet. Zulke troepen maken natuurlijk geene al te sterke marschen. Het snel en regelmatig opmarcheren werd verder nog voor een poos belemmerd door het vertrek van den Keizer uit Raucourt; de troepen moesten zoo lang stil houden tot hij met zijne wagens, aanhangsels en aanhoorigheden voorbij was. Maar — om tot het begin terug te keeren — de Franschen wisten dat er slag geleverd zou worden en zelfs waar en wanneer, indien we ten minste op de ons gedane uitnoodiging mogen afgaan, en toch — zij werden verrast. Naauwelijks waren de eerste divisies aangeland en hadden de soldaten afgelegd om zich te sterken met het weinige wat zij in hunne soepketels hadden, of reeds raasden de vijandelijke kogels van uit de aangrenzende bosschen in hunne gelederen. Toen ik den 31sten 'smorgens vroeg het slagveld doorzocht om gewonden op te sporen vond ik op vele plaatsen Fransche soldaten, soms bij hoopen gedood naast hunne geopende soepketels, enkelen nog met de lepel in de hand; het meest op plaatsen waar zij zich aan den rand van een bosch of in een hollen weg daarin gelegerd hadden. In de nabijheid van eene pachthoeve, op ongeveer 3 kilometers van Warny-Foret in de rigting naar Beaumont hadden de Franschen zich zelfs in alle gerustheid onder het bereik der vijandelijke kanonnen gelegerd; want ik vond een hoop dooden, wier positie en wonden mij moest doen besluiten dat zij gedurende het eten door granaten getroffen waren. Het lijdt dus wel geen twijfel, dat de Franschen omtrent de positie van den vijand allerslechtst ingelicht waren. Fransche Officieren verzekerden mij, dat zelfs de Generaals niet wisten waarheen de troepen marcheerden. De Kommandant en Chef vertrouwde het geheim zijner plannen aan niemand toe; alleen de Duitsche aanvoerders waren schijnbaar met zijne geheime plannen bekend. Hoe veel Fransche troepen aan den slag bij Beaumont deel namen weet ik niet. Ik weet alleen van gewonden van de 3de, 21ste, 27ste en 47ste regimenten linie, dat hunne respectieve regimenten op verschillende tijden aankwamen en bijna dadelijk teruggeslagen werden. De gewonden van andere regimenten werden elders opgenomen.

Den 31sten 'smorgens passeerde de Koning van Pruissen la Bésace. Generaal MOLTKE bezocht onze tent nog, die wij voor de gewonden hadden opgeslagen. Vele andere

Pruissische en Beijersche Hoofd-Officieren en Artsen deden dit eveneens en betuigden ons algemeen hunne tevredenheid over de wijze, waarop de gewonden bij ons verzorgd werden. De Duitsche gewonden moesten allen in de rigting van Beaumont opgezonden worden; wij hadden zoodoende onder ongeveer 70 gewonden slechts 2 Duitschers en wel Beijeren.

De Beijeren waren de eerste die in la Bésace aanlandden en het dorp heeft deze eer, even als alle andere plaatsen duur moeten betalen. De Beijersche troepen plunderden op eene ellendige wijze. Zij drongen in de huizen en ontzagen zich niet eenigen tegelijk aan oude vrouwen de sabels of bajonetten op de borst te zetten en haar de sleutels van kelders en kasten af te dwingen. De vaten wijn of olie, die zij niet leêg konden zuipen, lieten zij òf eenvoudig leêg loopen òf stopten er kaarsen en vuiligheden in. Niet alleen dat zij mans-kleederen en linnengoed wegnamen, maar ook vrouwen-japonnen en mutzen en kinderkleederen waren voor hen goede buit en wat zij niet mede konden slepen werd vertrapt en verscheurd. Pruisen en Saksen, Officieren zoowel als soldaten, waren over hun gedrag verontwaardigd en zeiden mij dat door de Beijeren overal aldus gehandeld was. Onder alle Duitsche troepen ontzien gewis de Saksen het meest het eigendom der bewoners van de steden en dorpen, die zij binnen trekken; zij deelen zelfs van hunne middelen aan de mishandelde inwoners mede en wanneer ik Saksische soldaten in de huizen aantref, waar gewonden aanwezig zijn, dan weet ik dat dit slechts is om aan deze ongelukkigen alle mogelijke hulp te verleenen. Het is te bejammeren, dat men in Frankrijk algemeen de verschillende Duitsche troepen niet onderscheidt, maar hen allen met den naam van Pruisen bestempelt. De bewoners zouden anders weten wie zij wel en wie niet te vreezen hebben. Voor de niet-Pruissische troepen zelve is het verre van aangenaam al hun betoonden moed en hunne deugden alleen aan de Pruisen te hooren toeschrijven. Vele Saksische Hoofd-Officieren beklagden zich zeer daarover tegen mij. Volgens hun zeggen namen bij Beaumont 70,000 man niet-Pruisen aan het gevecht deel en hadden juist deze het meest te lijden; terwijl bij Sédan de Beijeren door hun onwrikbaar stand houden de Franschen beletten door de vijandelijke linie heen te breken.

Alle omliggende plaatsen, uren ver in den omtrek, met uitzondering van enkele dorpen, liggen nog steeds vol gewonden. Ik ben hier te la Bésace sedert 9 dagen als medicus met 1 aide alleen. Het overige personeel onzer ambulance is naar Pouilly sur Meuse vertrokken, waar hun een groote hoeve als hospitaal dient. Tot gisteren had ik hier ruim 60 gewonden; heden heb ik nog slechts 23, maar alle zeer zwaar gewonden. De overigen heb ik in de rigting van Stenay geëxpedieerd. La Bésace is klein (400 inwoners) en bovendien uitgeplunderd en daar ik zoo goed als buiten alle communicatie met de buitenwereld ben, heb ik de grootste moeite de noodige middelen ter verzorging bijeen te krijgen. Zelfs het water ontbrak mij gedurende eenige dagen. Ik had echter het geluk eene genoegzame hoeveelheid phenilzuur te krijgen, wat mij als desinfectiemiddel de uitstekendste diensten bewijst. Ik wend het *zeer* geconcentreerd aan, in enkele gevallen zelfs 1 op 8 deelen water. Nergens heb ik gangreen en alle wonden staan gunstig. Ik zorg tevens dat de gewonden krachtig vleeschvoedsel krijgen en tot dus ver heb ik hen, ofschoon met veel moeite, uit min of meer verwijderde plaatsen, steeds nog van wijn kunnen voorzien. De gewonden zijn natuurlijk in verschillende huizen gelogeed. Ik had echter de meeste moeite eene behoorlijke oppassing te verkrijgen. De bewoners namen de gewonden hoofdzakelijk om zich zelve tegen inkwartiering enz. te vrijwaren en verborgen zelfs in en onder de bedden der zieken wat zij trachtten te redden, zoodat de patiënten vaak op aardappelen, vuile paardedekens en tusschen allerlei vuile vodden lagen. Alleen de

sterkste bedreigingen waren in staat aan dit misbruik een einde te maken. Natuurlijk sloot men zorgvuldig deuren en vensters, waar de Beijeren deze niet verbrijzeld hadden en alleen de bedreiging, even als deze in dit opzicht te handelen, vermogt hen een voortdurend frisschen luchtstroom door de vertrekken te onderhouden. Ik heb ongeveer 10 penetrerende borstwonden behandeld en heb thans nog 6, de zwaarste gevallen, in behandeling; verder nog 6 gecompliceerde beenbreuken, 2 doorborende buikwonden, 3 geamputeerden en de overigen vele wonden tegelijk. Voor zoo ver ik kan oordeelen schieten de Duitsche soldaten zeer laag, want zelfs de meeste hoofd- en borstwonden zijn in liggende houding verkregen. De Fransche soldaten schieten bij voorkeur liggende in een greppel of groeve, waar zij zelven eenigzins gedekt zijn en tevens een steunpunt in den rand dezer groeven vinden. Ik heb 2 gevallen van hersenverwonding geobserveerd, die voor mij zeer interessant waren. In beide waren de voorste hersenkwabben beleedigd; in 1 geval grootendeels, in het 2de geheel vernield. De een leefde na het ontvangen der wonde nog ongeveer 19 uren, de andere 8 dagen; beide gewonden waren tot kort voor hun dood nog bij magte volkomen te spreken. Van aphasia dus geen spoor. Ik hoop het aantal gewonden, dat ik thans nog heb, spoedig te evacueren; men heeft mij van Pruissische zijde medegedeeld, dat de Fransche gewonden allen thans in de rigting van Mézières, de Duitsche daarentegen over Neufchateau naar België moeten gezonden worden. Zoodra ik vrij ben ga ik een ander punt opzoeken of keer naar Amsterdam terug.

Ik ben zoo goed als buiten de wereld gesloten. Aanvankelijk waren hier nog vele Duitsche troepen, die op hun marsch naar Parijs hier eenigen tijd stil hielden. Den 5den September was hier het Saksische hoofdkwartier, waardoor ik mij eenige inlichtingen en door het verkeer met de Officieren eenige afwisseling kon verschaffen. Bij dezelfde gelegenheid werd ik Prins ALBRECHT voorgesteld, die gul was met eenige anecdoten omtrent den ex-Keizer (natuurlijk met de noodige hoffelijkheid). NAPOLEON werd overigens door de Staf-Officieren zeer verdedigd, ofschoon op gronden, die ik voor zeer onjuist meen te moeten houden. De Fransche gewonden noemden hem reeds, vóór zijne gevangenneming bekend was, eenvoudig: canaille. De landbewoners hier in den omtrek hadden aanvankelijk nog zeer veel eerbied voor hem, vooral daar de landgeestelijkheid op zijne zijde was. Thans echter nemen zij even gaarne de republiek aan, even als alles wat hun van Parijs uit als autoriteit wordt opgelegd. Hunne voornaamste zorg is de bebouwing van hun veld voor hier en de zaligheid voor hier namaals. Geheele steden mogen verbranden, duizende menschen omkomen; indien slechts *hun* koe gered wordt en *hun* pijp van tabak voorzien is, dan bekommert hen de nood van anderen zeer weinig.

Daar ik voor mijne gewonden ook als fourragier dienst doe heb ik de omliggende streken zoowat afgeloopen en gelegenheid gehad het tooneel der gebeurtenissen in het laatst der vorige en het begin dezer maand voor een niet klein gedeelte in oogenschouw te nemen. De algemeene indruk is die van verwoesting; alleen thans begint de orde en rust eenigzins terug te keeren, iets wat aan de krachtige maatregelen der Duitsche legerhoofden te danken is. Duitsche en Fransche aanslagbiljetten maken bekend, dat geene requisities meer geoorloofd zijn; dat de soldaten alleen nog verwarming en huisvesting kunnen vragen. De bewoners dezer streken beginnen dan ook meer vertrouwen te toonen en halen allengs weêr te voorschijn wat hun gelukt was verborgen te houden. Met één maatregel zijn zij echter niet tevreden, met de gedwongen koers namelijk van het Duitsche geld. Er is 100 franc boete gesteld op de weigering van die muntspecie. Een eigenaardige soort van handel is thans in deze streken in het leven geroepen, namelijk die van contrebande-goederen met België. Nie-

mand verhindert dien handel thans en daar hier overal alles ontbreekt, vinden de goederen gretige koopers. Een tweede tak van handel is die met gevangen of losgelaten paarden; vooral de omstreken van Sédan leveren een groot aantal; men schijnt ze daar voor zeer weinig te kunnen krijgen en ik heb mij o. a. zodoende een goed rijpaard voor 20 franken kunnen aanschaffen. Men vind zelfs, dat ik het zeer duur betaald heb. In een opzigt is dit zeker waar, want nergens kan ik een zadel magtig worden; deze schijnen kostbaarder te zijn dan de paarden. Langs de wegen vindt men doode paarden, ossen, enz. in menigte; ook Fransche caissons met hunne ladingen kruit, kogels en granaten vindt men niet zeldzaam. In de nabijheid van Mouzon liggen rondom elk een groot aantal Pruisische Pickelhauben. Een goed overzicht over de landstreek waar MAC-MAHON zijn leger en NAPOLEON zijn keizerskroon verloor, heeft men van eene hoogte, le pain de sucre genaamd, bij het dorpje Stonnes. Hier, had men mij verhaald, had NAPOLEON den 28sten Augustus zijn kwartier; daar de oppervlakte boven echter met aardappelen bebouwd en hoogstens 200 vierk. meters bedraagt, geloof ik eerder, dat de hoogte slechts als punt van uitkijk diende. Ik schreef U, dat ik NAPOLEON den 30ste uit Ran-court zag vertrekken en wel naar Mouzon; in deze plaats was hij van 's morgens 10 uur tot 's nachts, toen hij in allerijl naar Sédan vertrok.

Aanhoudend trekken groote transporten gevangenen hier voorbij. Ik houd er niet van ze aan te zien; het doet me onaangenaam aan zulk een aantal krachtige mannen vuil en in verscheurde kleederen als kudden schapen voorbij te zien drijven en tevens als een horde wolven met geladen geweren bewaakt te zien. De arme drommels moeten boeten voor de schuld hunner overheden; maar dat is oorlogsrecht.

Overal verlangt men hier sterk naar vrede, ook de Duitsche soldaten, ook de Duitsche Officieren en zelfs hogere Officieren. Maar zoo lang er nog oorlog is, doen zij onvermoeid hun pligt en blijft de discipline vooral onder Pruisen en Saksen ongeschonden. Zij hebben veel vermoeijenissen geleden en zien er toch nog uit, alsof zij nog veel kunnen doorstaan. Maar toch de geforceerde marschen en het kamperen in den sterksten regen en bij guren wind doet hen natuurlijk sterk naar hunne haarsteden verlangen. Zij zijn thans reeds gelukkig, wanneer een korte halt op marsch hun vergunt eenige oogenblikken op een doorweekten bodem uit te rusten, zoo als ik meermalen zag. Zulk een bed wordt op den duur zelfs niet door het genoeg verzacht, den vijand steeds dieper en dieper in zijn eigen land magteloos te maken.

Kunt gij mij niet een of ander courant doen toekomen?! Ik geef een koninkrijk voor een courant.

H. SANDERS EZN.

(Gelogeerd bij den pastoor met 2 gewonde Officieren.)

B E R I G T E N.

BUITENLAND.

LONDEN. — *The Medical Times* van 5 November l.l. neemt uit het *Food Journal* een schrijven van Prof. CHURCH over, waarin hij betoogt dat zoowel het spuitwater uit de gewone mineraalwaterflesschen als dat uit de gazogènes, waar het water in het toestel zelf met koolzuur verzadigd wordt, doorgaans loodhoudend is door den looden ring, waarin de glazen buis, waardoor het water opstijgt, gevat is.

— Hetzelfde blad klaagt er over, dat hetgeen door Engeland voor de hulp der gekwetsten in den tegenwoordigen oorlog uitgerigt is met eene zekere minachting door de